DIE LITURGIESE ONTWIKKELING IN DIE

G.K.S.A. NÅ 1946

Prof. J. J. v. d. Walt

Die G.K.S.A. was in die jare sedert die vorige wêreldoorlog, dus 1946, in 'n groter mate besig met liturgiese sake as wat met die eerste oogopslag duidelik is.

Enkele sake is in die kiem gesmoor en kon geen groeikrag ontwikkel nie. Tot voorbeeld kan dien die poging in 1976 (p. 575) om in te val by die hedendaagse tendens tot „Liturgiese vernuwing”.

Gedurende die jare was daar oor 'n twaalfstal liturgiese sake wel besluite geneem met invloed op die liturgie van dié G.K.S.A.

1. BESONDERE BIDDAE.

In 1949 (Hand. p. 80) het die Partikuliere Sinode O.V.S. en Natal gevra dat „vaste bid- en dankdae jaarliks bepaal word”. Die sinode het hierin „'n lankgevoelde behoefte” herken. En die deputate vir Korrespondensie met binnelandse kerke kry opdrag om „die samewerking van die ander Afrikaanse Kerke” te probeer verkry. Volgens Hand. 1952 (p. 164) is hierin vol-doen.

Tog het die reëlins i.s. vaste bid- en dankdae nie 'n duursame bestaan gehad nie. Reeds die sinode 1955 (p. 574) herroep die praktyk en „keer terug tot art. 66 K.O.”. Die deputate vir korrespondensie word aangewys om in geval van nood, in-gevolge art. 66 K.O. 'n biddag uit te skrywe”.

Tiperend van die G.K.S.A. word op versoek van die Nasionale Veldtrust om 'n „Grondbewaring-Sondag” te hou, negatief geantwoord (1955, p. 409) „aangesien elke Sondag 'n Sondag van die Here is wat gebruik moet word vir die diens van die Here”. En aan die Nasionale Raad van Maatskaplike Dienstevereniging wat vra om 'n biddag vir „gevangenis” dat daar „beginsel-beswaar” is „om biddae net vir sekere groep(e) mense van 'n gemeenskap te hou. Trouens daar word voortdurend gebid vir die beskerming van afgedwaaldes. Na ons beraming val gevangenis daaronder”.

2. 1. *Internasionale sakramentsgebruike*

Die N.H.K. stel voor (1952, p. 169) d.m.v. I.K.K.: Ingeval 'n kerkraad nie beswaar het teen deelname van lidmate van ander Kerke aan die Sakramentsbediening in sy res-sort nie, sal skriftelike toestemming van die predikant of wyksouderling van die betrokke lidmaat 'n vereiste wees. *Deputate van preadvies rapp. 1955 (p. 168):*

„Wat betref die oor en weer gebruikmaking van die Sakra-mente kan verwys word na art. 61 K.O. in die besluit van die Sinode 1945, art. 171, 172.”

Die besluit van 1945 kom in:

Wederdoop by 'n sekte beteken dat die persoon „daardeur by sodanige sekte aangesluit het”. Daardeur vervel hy as lidmaat van die Gereformeerde Kerk en kan alleen weer opgeneem word ná openbare belydenis van geloof”. Verder word die Sakramentsgebruik gestel as 'n saak wat in „elke partikuliere geval deur die plaaslike kerk behandel sal word”. Daarmee is die oor en weer nagmaalsgebruike prinsipieel afgewys.

- 2.2. Hiermee saam hang ook die saak van gesamentlike eredienste. Die Sinode 1955 (p. 319) het dit verwelkom, maar dit is „geen eredienste” nie. As reël word gestel dat elke deelnemende kerk om die beurt 'n stigtelike woord laat spreek.

3. SAKRAMENTSGEBRUIK.

- 3.1. Die praktyk om 'n tweede geleentheid te bied om nagmaal te vier op dieselfde Sondag het op Sinode 1961 (p. 207) gelei tot 'n beskrywingspunt „of die tweede nagmaal, veral soos prakties toegepas in stedelike gemeentes, in ooreenstemming is met ons Gereformeerde Belydenis en Kerkorde?”

Die saak is weereens op die Sinode van 1967 (p. 164/5) in antwoord op 'n beswaarskrif besleg: Die besluit van 1933 word gehandhaaf, nl. „die Formulier moet gelees word elke keer as die Nagmaal gevier word, sonder dat dit aanleiding gee tot 'n opsionele tweede Nagmaalsviering”.

- 3.2. Die bediening van die doop aan 'n aangenome kind het op die Sinode van 1970 (p. 137) 'n nuwe beslag gekry. Op grond van 'n studierapport is vasgestel dat net die doop bedien kan word wanneer die aanneming wetlik vasstaan én die ouers dit beleef as 'n aanneming in die Here.

4. TROUDIENSTE.

Die liturgiese reëling van „troudienste” het oor die loop van verskeie sinodesittings ontwikkel van die tradisionele standpunt dat „'n huweliksinsêning as 'n erediens beskou word” (1930, art. 59, p. 281).

In 1952 is 'n liturgiese orde vasgestel:

Groetseën, psalmgesang, gebed, Skriflesing met verklaring, bevestiging van die huwelik volgens formulier, slotsang en seënbede. Daarby word verklaar: „Hierdie erediens dra egter 'n besondere karakter, nl. dis 'n openbare bediening van die Woord met die oog op die huwelik; daarom moet dit so ingerig wees dat die volle lig van Gods Woord op die bevestiging van die huwelik val”. Die Sinode het hom ook uitgespreek „teen veruitwending van die erediens deur sulke gebruike soos bv. solosang onderwyl die egpaar mekaar die regterhand gee”.

In 1955 (p. 332) was daar 'n beskrywingspunt van die Klassis Pretoria „ooreenkomstig art. 70 K.O.” dat „huwelike wat deur

die staat gesluit is" daarna „by 'n gewone (die gereelde) erediens", Sondag of in die week, „bevestig" moet word.

Na 'n rapport van deputate is in 1967 (p. 476) besluit om art. 70 K.O. te wysig: „Kerkrade moet toesien dat die huwelik as 'n heilige verbintenis in die Here aangegaan word volgens die Formulier wat daarvoor vasgestel is."

Liturgies was dit van belang omdat die Formuliere gewysig moes word „om aan te pas by die bevestiging van huwelike in samekomste soos deur kerkrade gereël, aangesien die huidige Formulier net sien op die bevestiging daarvan voor die gemeente.

Gevolglik moes uit die Formulier verval, sinsnedes soos „hier in die kerk" (=die gemeente — J. J. v. d. W.). Die woorde „die Christelike gemeente" én die vraag aan die troupaar moes vervang word met „almal hier teenwoordig", en elders moes verwysings na „die gemeente" verval.

Ná die huwelikswet van 1970 het die Sinode van 1973 voorgeskrewe vrae van die owerheid vir die Formuliere ingevoeg (p. 352).

5. KERKLIKE BELEID.

'n Saak wat weinig prinsipiële inhoud gehad het, maar nogtans die lewe in verskeie gemeentes ernstig beroer het en wat sydelings verband hou met die liturgie is die sg. „manelsaak". Die saak is besleg met die besluit van 1952 (p. 2929) om die besluit van 1879 te bevestig: „De Synode kent onder het N. Testament geen amtsgewaad voor bedienaren des Goddelijken Woords; en kan alzoo ook niets voorschrijven dan dat de leeraren zich in alles dienen te gedragen zoals er staat in 1 Tim 4 : 12 en Titus 2: 7, 8". Dit was die begin van die einde van die „Prince Albert Coat" of manelpak.

6. LEESDIENSTE VAN DIE KANSEL AF.

Die Sinode van 1955, p. 329, het besluit, teen die heersende praktyk van dié tyd dat leesdienste nie van die kansel of gehou word nie; geen beginsel is op die spel nie en daarom is die saak in die vryheid van die kerkrade. (Sedertdien word leesdienste in toenemende mate vanaf die kansel gehou, dus: die gesag van die diens lê in die Woord en nie in die persoon wat dit bring nie).

7. PLEK VAN DIE KOLLEKTE.

'n Lang geredekawel oor dié saak is in 1964 (p. 477) beëindig deur dié besluit: dit is 'n middelmatige saak en in die vryheid van die kerke gelaat.

8. GELOOFSBELYDENIS.

Die Sinode van 1964 het twee besluite geneem wat die Geloofsbelydenis in die erediens raak.

- 8.1. Teen 'n beswaarskrif het die sinode art. 4 van die Geloofsbelydenis gehandhaaf „in die lig van” antwoord 1—4 van die Kategismus (p. 109).
- 8.2. Aan 'n beskrywingspunt word gevolg gegee „dat die Geloofsbelydenis voor die Wet gelees word en dat geen toepaslike vers na die Geloofsbelydenis gesing word nie”. Die twee belangrikste motiveringe is: „Dit word 'n toutologie as uit die Twaalf artikels gesing word.” Die Sinode van 1970 (p. 176) het dit bevestig ook t.o.v. 'n „toepaslike vers” wat nie uit die berymde Geloofsbelydenis geneem word nie. „Dit versteur in die liturgie die beurt-spraak karakter tussen God en sy Gemeente omdat met die Geloofsbelydenis die gemeente aktief is, nie passief nie.”

9. PSALMSING.

- 9.1. Een van die liturgiese sake wat sedert 1946 die meeste aandag van die Sinode ontvang het, is die psalmsang. Die Sinode van 1952 (p. 291) benoem deputate „om die samewerking van die ander twee Afrikaanse Kerke” te verkry vir revisie van die musiek van die Psalms. Tegelykertyd (p. 313) is aan die K.J.B.F. opgedra om „alle moontlikhede te ondersoek met die oog op die uitgee van 'n psalmboek met volnote”.
- 9.2. 1955 het hierop voortgebou:
 - 9.2.1. Die Deputate kry opdrag om advies te gee ter *bevordering* van die *gemeentesang* (p. 329). Terselfdertyd word besluit om staande te sing en meer verse uit 'n psalm (p. 402). Oor die bevordering van die gemeentesang word in 1958 (p. 518) die volgende advies aanvaar:
 - 9.2.1.1. Liefde vir die psalmgesang moet reeds by die jeug ingeskerp word, bv. op katkisasie en by die J.V.
 - 9.2.1.2. By die huisgodsdienste moet meer die gewoonte aangekweek word om te sing.
 - 9.2.1.3. Sangoefening voor of na die eredienste is feitlik onontbeerlik vir die verbetering van die sang.
 - 9.2.1.4. Kooroefening van die Psalms kan 'n groot hulpmiddel wees.
 - 9.2.1.5. In die eredienste moet meer gesing word as die gebruikelike een of twee verse.
 - 9.2.1.6. Die Psalms moet op plate opgeneem en in die gemeente versprei word.
 - 9.2.2. Die samewerking van die N.H.K. en N.G.K. is gesoek m.b.t. die psalmmelodieë, en op 3, 4 Julie 1953 is die volgende beginsels neergelê:
 - 9.2.2.1. Die inhoud van die psalm en die melodie moet sover moontlik nie met mekaar in stryd wees nie.

- 9.2.2.2. Die melodie moet eenvoudig en binne bereik van die menslike stem wees sodat dit gemaklik deur die gemeente gesing kan word.
- 9.2.2.3. Die melodie moet plegtig en verhewe wees.
- 9.2.2.4. Die nuwe wysies moet aanpas by die styl van die bestaande Psalmmelodieë.
T.o.v. „gewilde wysies” sou dit nie „absoluut toegepas word nie”.
- 9.2.3. „Soveel moontlik van die ou goud van die Psalmmelodieë moet gered word. Dit toon ook veel meer karakter en diepte as baie van die nuwe melodieë, van die gewydheid en verhewenheid mis wat die kenmerk moet wees van ’n geslaagde Psalmmelodie”.
- 9.2.4. Ritmiesesang. Die ritme van die ou melodieë moet sover moontlik behou word. Hierin is daar verskil met die S.A. Bybelvereniging se Publikasiekommissie wat vereis dat die melodieë tussen maatstrepe geskryf moet word. (Die invloed van ds. J. V. Coetzee is in bostaande duidelik merkbaar!).
- 9.2.5. Die sinode besluit om aan deputate op te dra „om waar nodig geag en met inagneming van die groot waarde van gevestigde en bekende melodieë vir ons gemeentes sommige melodieë van die Psalms en Skrifberyminge te revidere in samewerking met die Gereformeerde, N.G. Kerke en die Hervormde Kerk.”
- 9.3. In 1958 moes vertraging gerapporteer word, wat ’n goeie oorsaak gehad het nl. die verskyning van die proefskrif van prof. J. J. A. v. d. Walt. „Vordering is reeds gemaak, maar dit sal seker geruime tyd duur voordat finaliteit met die ander Kerke (=N.G.K. en N.H.K.) verkry is” (p. 518).
- 9.4. 1961 (p. 454): Aan die deputate vir Kerkmusiek word opgedra: „... ’n stilisties eenvormige psalmboek in die gees van reformasie.” „... leiding i.v.m. musiek in en om die erediens, en om ook hierin die samewerking te soek met die ander twee Afrikaanse Kerke”.
- 9.5. 1. On die Sinode van 1964 moes weereens vertraging gerapporteer word ten gevolge van die vorming van die Algemene Sinode van die N.G. Kerke, wat geen opdrag aan hulle kommissie vir Liturgiek en Kerkmusiek gegee het nie.
2. Die deputate beveel aan: (a) Die melodie van ’n bepaalde psalm word nie die duur van die psalm op elke bladsy herhaal. (b) By elke afdruk van ’n melodie word twee strofes geplaas. (c) Die melodiese frases word telkens as ’n nuwe, selfstandige reël geset. (d) in die tekste sonder musiek word die lettergrepe wat deur kwartnote gedra word kursief gedruk.

Die sinode was hiervoor nog nie ryp nie en besluit om die besluit van 1955 art. 174 te handhaaf en te „wag tot die psalmmelodieë hersien is”.

- 9.6. Die Deputate kon in 1967 vordering rapporteer (p. 575) en in 1970 lui die rapport dat 'n *proefbundel* uitgegee is en dié is aan 'n aantal gemeentes gegee om te beproef (p. 475).
- 9.7. Eendelik is in 1973 (p. 202) die afgeronde werk van die vorige 15 jaar voorgelê, deur die sinode beproef met die aanhoor van 'n groep sangers. En die sinode het dit aanvaar.

10. VERTALING EN VERKORTING VAN DIE LITURGIESE FORMULIERE.

- 10.1. Reeds in 1955 (p. 146) het die kerkraad van Rustenburg-Noord in 'n beskrywingspunt gevra om 'n Afrikaanse bewerking van die Heidelbergse Kategismus en die Formuliere. Die sinode het die versoek afgewys. En dit ondanks die motivering: „om die hollandse sinne en segswyse in Afrikaans weer te gee en die Drie Formuliere van Eenheid in die formuliere (liturgiese — J. J. v. d. W.) opnuut uit die oorspronklike teks in Afrikaans te vertaal . . . met inagneming van die jongste Afrikaanse spreek- en skryfwyse”.

Die byna ironiese feit is: In 1958 kom die hersiening van die Formuliere juis van die kant van die G.K.N. op die tafel van die sinode, en word deputate benoem wat in 1961 oor die „Nederlandse hersiene formuliere” rapporteer (Hand. p. 500). Tegelykertyd dien daar beskrywingspunte van die Partikuliere Sinode Oos-Transvaal en van die Partikuliere Sinode Kaapland en Suidwes-Afrika.

Dit lei daartoe dat deputate benoem word om 'n studie te maak van „die noodsaaklikheid en die wenslikheid van 'n hervertaling en 'n nuwe taalkundige versorging van die Belydenisskrifte en Formuliere” (p. 506). (Die hele geskiedenis van die saak word gegee in die rapport van die deputate aan Sin. 1964, p. 37 v.).

Die sinode besluit „dat dit nie alleen wenslik en moontlik maar ook noodsaaklik is dat die Belydenisskrifte en Formuliere hervertaal en/of opnuut geformuleer word, sonder om die inhoud daarvan te wysig.” Deputate word benoem om „in medewerking met die ander twee Afrikaanse Kerke” die taak te volbring. Die Sinode van 1973 het die hervertaalde Formuliere aanvaar.

- 10.2. Op die sinode van 1973 dien twee beskrywingspunte wat vra „om die verkorting van die liturgiese formuliere” en „herformulering van die formuliere met die oog op verkorting”.

Dit lei tot die besluit om „die formuliere te herformuleer en te verkort met behoud van plek, betekenis en inhoud van die formulier . . . Die uiteindelijke vasstelling van die formuliere sal geskied na raadpleging met die N.G. en N.H. Kerke” (p. 390).

Aan die Sinode van 1976 (p. 495) word die verkorte formuliere voorgelê. Die Sinode benoem 'n kommissie (p. 497) om: (a) Die formuliere te finaliseer. (b) Daarna sal dit goedgekeur en by die kerke aanbeveel word vir alternatiewe gebruik. (c) Dié goedgekeurde formuliere sal dan onder aandag van die ander twee Afrikaanse Kerke gebring word om tot eenderse formuliere te kom.

Ná die bg. kommissie se finaliserende rapport is die formuliere *nie finaal goedgekeur nie*, maar na deputate verwys, met die opdrag om kommentaar van die kerke en ander Nasionale sinodes aan te vra, die formuliere deeglik na te gaan, te finaliseer en aan die sinode vir D.V. 1979 te rapporteer. Hierdie besluit het die aanvanklike „goedkeuring” dus vervang. Gevolglik is die formuliere nog nie vrygestel vir gebruik in die kerke nie.

11. DIE LITURGIESE ORDE.

Ná 1927 is die liturgie as geheel die eerste keer weer in 1955 (p. 395—405) onder oë geneem. In 1859 is slegs besluit om die liturgie van die kerk te aanvaar soos deur die Nasionale Sinode van Dordrecht 1618/19 voorgeskrewe wat, sonder dat die eerste Algemene Sinode van 1862/ besonderhede vasgestel het. In 1955 (p. 406) word besluit: (i) 'n Werkie om die liturgiese besef en kennis by lidmate te bevorder moet deur prof. J. P. Jooste uitgegee word. (Dit het verskyn as: Kom in Sy Voorhowe). (ii) 'n Voorstel om die Wet vòòr die Geloofsbelydenis te lees word afgewys en 1927 gehandhaaf. Daar word wel beslis dat die Geloofsbelydenis deur die gemeente *staande* gedoen sal word, en dat dit soms gedoen kan word deur die hele beryming te *sing*. (iii) „Die groetseën sal geskied in die naam van die Drie-enige God”.

Die omskrywing van die *gebed* na die Skriflesing is van belang omdat dit reeds antwoord op die latere aandrang op 'n skuldbelydenis en sondevergifnis aan die begin van die erediens: „skuldbelydenis, danksegging en gebed vir alle nood.”

12. ONAFGEHANDELDE LITURGIESE PROBLEME.

Die Sinode van 1976 (p. 498) het die volgende onafgehandelde liturgiese probleme vasgestel: (i) Waar die geloofsbelydenis met Nagmaal gedoen moet word? (ii) Moet dit van binne of buite die erediens gedoen word? (iii) Moet die Nagmaalsformulier stel: „breek ons die brood en skink ons die wyn” of „gebruik ons brood en wyn”?

Opgestel vir die S.A. Kerkhistoriese Werkgemeenskap oor kontemporêre S.A. Kerkgeskiedenis 1979.